

**MAAS- EN MERGELLAND
IN TOEKOMST-PERSPECTIEF**

L. C. NIESEN

Provinciale Planologische Dienst in Limburg.

Eind 1967 is door het provinciaal bestuur van Limburg een visie gelanceerd omtrent de wenselijke ontwikkeling van het gebied, dat globaal ten zuiden van de lijn Bunde-Valkenburg-Vaals is gelegen. Deze visie is neergelegd in een rapport getiteld: **UITGANGSPUNTEN VOOR EEN STREEKPLAN MAAS- EN MERGELLAND**.

De belangrijkste ideeën uit dit rapport kunnen als volgt worden samengevat.

Algemeen

In het relatief tamelijk dicht bevolkte Zuid-Limburg, bestaande uit de westelijke en oostelijke mijnstreek en het onderhavige gebied, neemt Maas- en Mergelland een typische eigen plaats in, waarbij de drie te onderscheiden delen van het plangebied een onderling verschillende structuur bezitten.

De structuur van *het stadsgebied*, omvattende de gemeenten Maastricht, Heer en Amby, wordt in sterke mate bepaald door het centrum Maastricht, dat gezien de gunstige geografische ligging aan de Maas, vanouds een verzorgend en industrieel centrum is.

Ruimtelijk is Maastricht in de na-oorlogse jaren als het ware geëxplodeerd.

Het zich nog steeds uitbreidende bebouwingsgebied van Maastricht krijgt steeds meer aanhaking met de bebouwing van de aangrenzende gemeenten Heer en Amby, welke beide qua werkgelegenheid voornamelijk op Maastricht zijn georiënteerd en qua woonfunctie die van de gemeente Maastricht aanvullen.

Het *stadsrandgebied*, de overgangszône tussen het stedelijke en landelijke gebied, omvat de gemeenten Bemelen, Berg en Terblijt, Borgaren, Bunde, Cadier en Keer, Eijsden, Gronsveld, Itteren en Meerssen. Enkele van deze gemeenten zijn reeds in zekere mate beïnvloed door de stedelijke ontwikkeling; sommige zijn nog overwegend in een meer landelijke sfeer gebleven.

Het landelijke gebied, een tamelijk open gebied met verschillende concentratiepunten, gelegen tussen de stedelijke gebieden van Maastricht, Aken en de oostelijke mijnstreek, omvat de gemeenten: St. Geertruid, Gulpen, Margraten, Mheer, Noorbeek, Slenaken, Vaals, Valkenburg-Houthem, Wittem, Wijlre. Dit groene gebied is toeristisch en recreatief van regionale, nationale en zelfs, zij het in beperkte mate, van internationale betekenis.

De welvaartsproblematiek loopt parallel met die van alle gebieden met een uiterlijk nog landelijke signatuur, zich uitend in o.a. het teruglopen van de werkgelegenheid in de agrarische bedrijfstak, gepaard gaande met vertrekoverschotten.

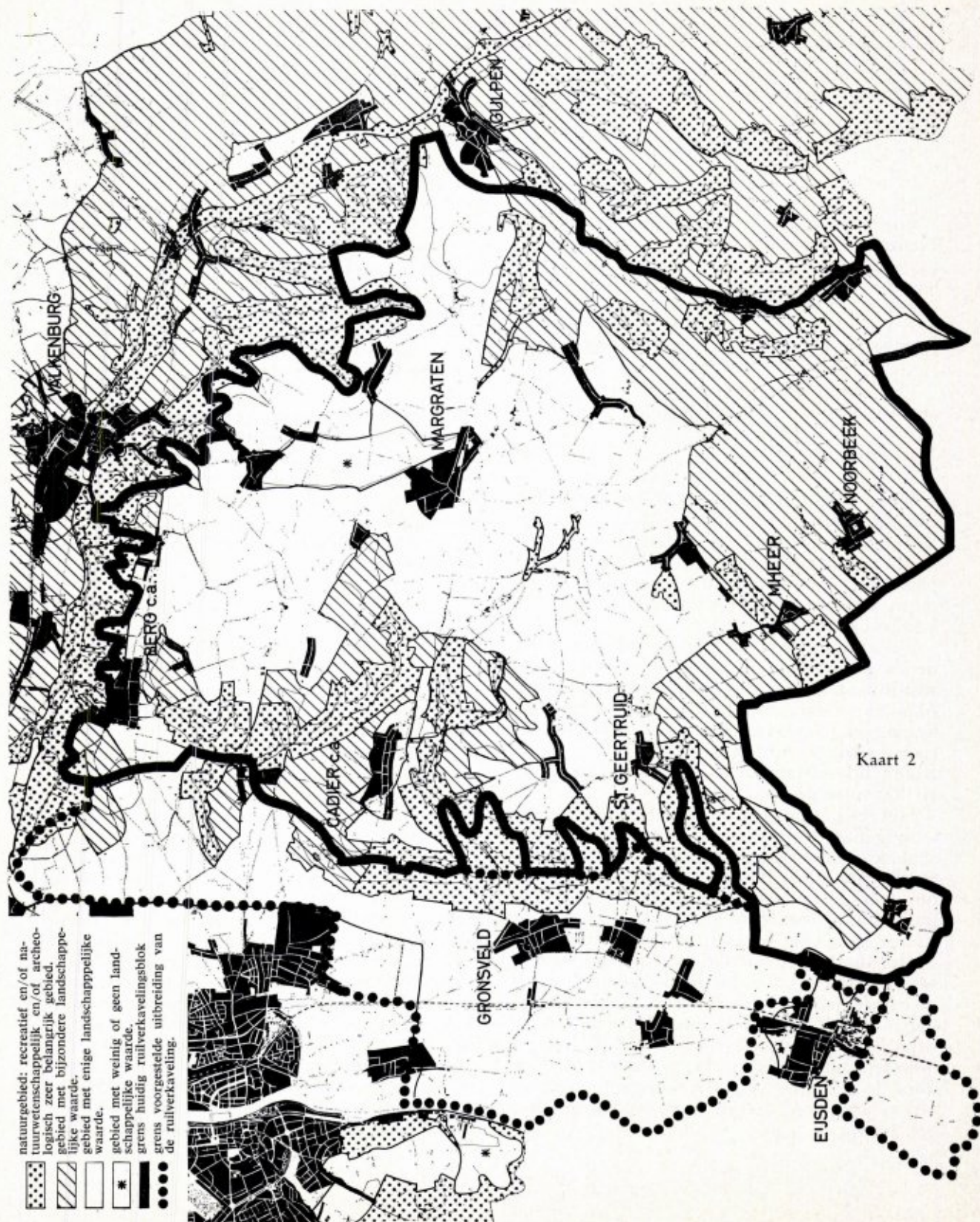
Het regionale leefbaarheidsniveau moet laag worden gewaardeerd, in het bijzonder ten zuiden van de lijn Maastricht-Aken. Industriële werkgelegenheid ontbreekt hier vrijwel geheel. Aktueel is ook het vraagstuk van de kleine kernen, waarvan velen door het ontbreken van het gewenste niveau van sociaal-culturele en economische voorzieningen onvoldoende „leefbaar” zijn. Het probleem van de leefbaarheid van het platteland krijgt voor dit deel van het plangebied een manifest karakter door verschillende verschijnselen o.a. de relatieve veroudering van de bevolking, het jaarlijkse vertrek-saldo, de aandrang van de „local leaders” om door grotere woningbouw het inwonertal van de dorpen te vergroten, waardoor het voorzieningspakket vernieuwd en uitgebouwd zou kunnen worden.

Taakstelling

De taakstelling van dit streekplan moet ruim genoeg zijn om te voorzien in werk- en woongelevenheid op basis van de natuurlijke bevolkingsaanwas.

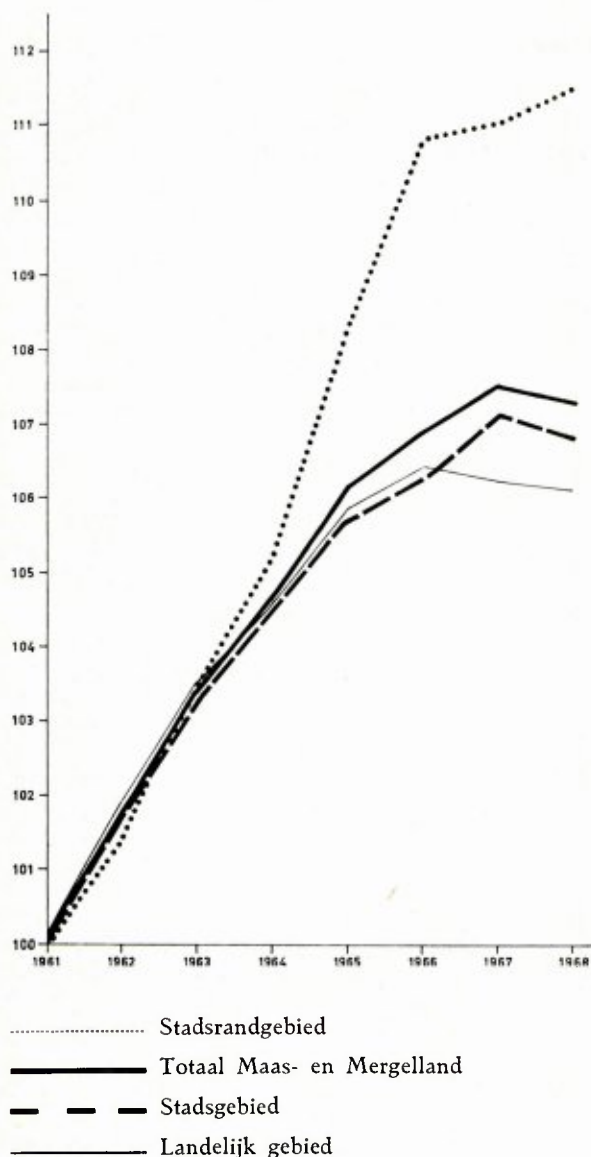
Het stadsgebied kan worden gezien als deel uitmakend van de centra in Zuid-Limburg, waar de woon- en verzorgingsfunctie en als bijzonder onderdeel daarvan de werkgelegenheid belangrijke uitbreidingen kunnen ondergaan.

De woonfunctie vraagt een harmonisch stedelijke uitbouw van Maastricht, Heer en Amby en ordening van de omliggende kernen in een samenhangend hiërarchisch patroon.

Kaart 2

VERLOOP VAN DE BEVOLKINGSGROEI IN
INDEXCIJFERS VOOR DE DIVERSE DELEN
IN HET GEBIED MAAS- EN MERGELLAND
1961 t/m 1968 (1961 = 100).

Het stadsrandgebied heeft een aanvullende functie voor het stadsgebied en wel voornamelijk t.o.v. het wonen.

De aan het landelijk gebied toebedeelde functies betreffen in het bijzonder de recreatie en in

beperkte mate het wonen. De beperkte woonfunctie welke het landelijke gebied ook in de toekomst zal kennen, eist een verbetering van het leefklimaat in deze streek. Teneinde de noodzakelijke verhoging van het regionale leefklimaat te bevorderen is:

a. een herstructurering van het hiërarchisch kernenpatroon noodzakelijk;

b. bovendien sterk stimuleren en opvoeren van het voorzieningenpeil in die kernen nodig, die voor het omliggende gebied een verzorgingsfunctie kunnen krijgen;

c. ingrijpende verbetering van het vervoer- en verkeersstelsel onontkoombaar.

Gezien zowel het algemene landschapsschoon als de aanwezigheid van natuurschoonrijke en natuurwetenschappelijk belangrijke gebieden moet aan het plangebied een belangrijke regionale, nationale en internationale recreatieve functie worden toegekend. In verband met de te verwachten sterke stijging van de toekomstige behoefte aan recreatiemogelijkheden is uitbreiding en stimulering van deze functie van bijzonder groot belang.

Wonen

Gezien het sterke verstedelijkingsproces in het plangebied neemt de behoefte aan stedelijke verzorging sterk toe. Enerzijds betekent dit de noodzaak tot intensieve uitbouw van de verzorgingsfunctie van het stedelijke centrum, anderzijds is ook de noodzaak aanwezig tot een sterkere hiërarchische structurering van het kernenpatroon, waarbij de nadruk zal moeten liggen op ontwikkeling en uitbouw van de regionale centra en een aangepaste ontwikkeling en uitbouw van de verzorgende dorpen. Teneinde deze verzorgingsfunctie volledig tot zijn recht te laten komen is een verdere toeneming van de bevolking in de daarvoor in aanmerking komende kernen noodzakelijk, aangezien deze het draagvlak van de verzorgende voorzieningen moet vormen. Ruimtelijk vertaald betekent dit een sterke noodzaak tot concentratie van de bevolking in het stedelijke centrum Maastricht-Ambly-Heer en het stimuleren van de groei van deze stad.

Daarnaast is het noodzakelijk om het draagvlak van de kernen met een regionale verzorgingsfunctie sterk te vergroten. Kernen die

thans in meerdere of mindere mate een dergelijke functie bezitten zijn: Gulpen, Meerssen, Vaals en Valkenburg. In het bijzonder zal stimulering van de ontwikkeling in de kern Gulpen van groot belang zijn voor de noodzakelijke verhoging van het regionale maatschappelijke leefklimaat, gezien de geografische ligging en de verzorgende betekenis, welke deze kern in het landelijke deel van het plangebied kan innemen.

Voorts bestaat de noodzaak tot stimulering en ontwikkeling van die dorpen, die op een lager niveau enige verzorgingsfunctie voor hun directe omgeving kunnen bezitten.

In het stadsrandgebied zijn daarom aangewezen de dorpen Cadier, Berg, Bunde, Borgharen, Gronsveld, Eijsden en in het landelijke gebied de thans reeds qua omvang en structuur maatschappelijk leefbare dorpen Eijs-Overeij, Vijlen, Houthem - St. Gerlach, Margraten, Mechelen, Wijlré, alsmede de potentieel qua omvang en structuur maatschappelijk levenskrachtige dorpen t.w. Sibbe, Schin op Geul, St. Geertruid, Noorbeek en Epen.

De resterende kernen in Maas- en Mergelland bezitten een beperkte woonfunctie. Hun verzorgingsfunctie is gering.

In de toekomst is een verdere daling van deze geringe verzorgende functie te verwachten, gezien het sterke mentale verstedelijkingsproces, dat ook in het landelijke gebied plaatsvindt.

Werken

De aanwas van de beroepsbevolking in de toekomst zal in de industrie- en de dienstensector werkgelegenheid moeten vinden.

Als een belangrijk onderdeel van de stedelijke verzorgingsfunctie is een krachtige uitbouw van de werkfunctie noodzakelijk. Voor de industriële werkgelegenheid betekent dit in de woongebieden vestiging en uitgroeien van bedrijven, welke harmoniëren met het woonklimaat („schone” bedrijven) en daarnaast vestiging en uitgroeien van bedrijven op specifieke industrieterreinen.

Voor het onderhavige plan zal in het stedelijke en stadsrandgebied derhalve projectie van industrieterreinen een dringend vereiste zijn. Bij de projectie van industrieterreinen verdient enige variatie in terreinsoorten sterke aanbe-

veling, terwijl bovendien de verkeersaansluiting een belangrijk punt vormt.

In het streekplan worden als regionale industriegebieden gezien: het Beatrixhavencomplex en een uitbreiding van dit gebied; een terrein onder Borgharen en Itteren langs het Juliana-kanaal en een terrein ten zuiden van het dorp Eijsden langs de Maas gelegen. In de toekomst moet rekening worden gehouden met belangrijke wijzigingen in de agrarische structuur van het gebied, welke zich met name zullen demonstreren in toeneming van de bedrijfsgrootte en intensivering van het grondgebruik, met name door de teelt van groot- en kleinfruit.

Schaalvergroting, mechanisatie en sanering heeft een grote afvloeit van arbeidskrachten ten gevolge.

Recreatie

Er kan gesteld worden dat door de industrialisatie, de verkorting van de arbeidsduur, de mentale verstedelijking en soortgelijke factoren de behoefte aan recreatieve mogelijkheden zeer sterk zal toenemen. Maas- en Mergelland heeft een specifieke recreatieve functie te vervullen in het locale, regionale en nationale vlak.

Op basis van een landschapsinventarisatie kent het streekplangebied de volgende indeling:

a. natuurgebied: dit zijn gebieden met zeer belangrijke recreatieve, natuurwetenschappelijke of archeologische betekenis. Maatregelen ter bescherming en behoud van deze gebieden zullen centraal moeten staan;

b. agrarisch gebied met bijzondere landschappelijke waarde. Naast maatregelen ter bescherming en behoud van deze gebieden zullen eveneens plannen voor restauratie en uitbreiding van de recreatieve betekenis ervan moeten worden uitgevoerd;

c. agrarisch gebied met enige landschappelijke waarde. In deze gebieden is iets minder noodzaak tot bescherming van het landschap aanwezig. Toch liggen in deze gebieden grote mogelijkheden voor de recreatieve ontwikkeling.

Naast een doeltreffende ontsluiting, de uitbreiding en sanering van de verblijfsrecreatieve mogelijkheden, het aanwijzen van specifieke wandelgebieden, wordt in het streekplan ook gedacht aan uitbreiding van de concentratie-

punten voor de dagrecreatie. Met name wordt gedacht aan de „Gulpenerberg” en het watersportcentrum langs de Maas tussen Maastricht en Eijsden.

Verkeer

Naast de wenselijke verbeteringen van bestaande spoor- en waterwegen worden in het bijzonder enige knelpunten en daarvoor noodzakelijke verbeteringen van de wegverbindingen in het plangebied aangegeven. Een wijziging van het tracé van de E-9 in de richting Luik wordt niet uitgesloten geacht.

Met name wordt een suggestie gegeven voor een trasering ten oosten van het stedelijke gebied.

Voor het doorgaande verkeer vanuit Maastricht in de richting Aken en Oostelijke Mijnstreek is een geheel nieuw tracé ontworpen buiten de bebouwde kommen, dat aangesloten wordt op de E-39 (Geleen-Heerlen-Aken).

Ten noorden van Valkenburg en Maastricht is een geheel nieuwe verbinding gedacht, ter vervanging van de bestaande weg Maastricht-Valkenburg-Heerlen.

Binnen het stedelijke gebied wordt aan een ringvormig verkeersstelsel gedacht, bestaande uit een binnenring via twee nieuwe Maasbruggen en een buitenste ring, welke als hoofdfunctie de aansluiting op het doorgaande verkeersstelsel zal moeten krijgen.

De aandacht zal verder moeten worden gericht op verbetering van de verbinding Maastricht-W. Mijnstreek, waarbij gedacht kan worden aan een verbetering van de thans bestaande weg via Ulestraten.

De typische recreatie-routes in deze streek vragen, naast de nodige incidentele verbeteringen van bestaande wegen, voornamelijk om een trasering van een nieuwe toeristenroute, welke reeds grotendeels bestaat, maar waarvoor wegtechnische verbeteringen noodzakelijk zijn en waarvan ook de nog ontbrekende schakel (Reijmerstok-(Pesaken)-Wittem) uitgevoerd moet worden.

Slotbeschouwing

Het zal veel offers en zeer veel inspanning kosten van alle betrokken instanties en maatschappelijke groeperingen om de bestaande ongunstige ontwikkelingslijnen, die zich thans in geheel Zuid-Limburg aftekenen, om te buigen (vgl. bijv. bijgaande grafiek inzake de bevolkingsontwikkeling in het gebied Maas- en Mergelland).

Gesteld kan worden dat, hoewel met het lanceren van deze visie het laatste woord omtrent de wenselijke ontwikkeling van deze regio niet gesproken zal zijn, de realisering ervan urgent is. Het uitbrengen van dit plan kan een grote stap voorwaarts worden geacht ten behoeve van een toekomstige leefbare samenleving in Zuid-Limburg.

RUILVERKAVELEN IN MERGELLAND

A. W. M. J. CRIJNS

Cultuurtechnische Dienst, Roermond.

Inleiding

De vruchtbare lössgrond in het Mergelland geeft landbouwgewassen en houtopstanden een weldadige groei, dat een weelderige aanblik van het gebied oplevert. De meeste bezoekers ondergaan meer het landschappelijk aanzien van de heuvelachtige streek dan het landbouwkundig karakter, dat het krachtens zijn overwegend agrarisch grondgebruik heeft.

De landbouwkundige ontwikkeling van Mergelland past in de algemene tendens in Neder-

land, maar heeft eigen kenmerken. De omstandigheden waaronder de landbouw echter moet produceren maken een ruilverkaveling urgent.

Om de ruilverkaveling in de planologische ontwikkelingen te kunnen plaatsen zijn de Uitgangspunten voor het streekplan Maas- en Mergelland in voorbereiding van grote betekenis. In het huidige stadium van voorbereiding moeten de plannen voor de ruilverkaveling nog worden opgesteld. De randvoorwaarden voor het ontsluitingsplan beginnen zich globaal af te tekenen.

Voor de recreatie biedt de ruilverkaveling ontwikkelingsmogelijkheden. Het aantrekkelijk aanzien van de streek zal middels het op te stellen landschapsplan worden verzekerd. Het